

Rolul mass-media în combaterea discursului instigator la ură

Conținutul acestui material nu reprezintă în mod necesar poziția oficială a granturilor SEE 2009 - 2014. Întreaga răspundere a corectitudinii și coerenței informațiilor prezentate revine inițiatorilor publicației. Acest material a fost realizat în cadrul proiectului *Discursuri electorale fără discriminare!*, finanțat cu suma de 49,459.50 Euro.

Proiect finanțat prin granturile SEE 2009 – 2014, în cadrul Fondului ONG în România. Pentru informații oficiale despre granturile SEE și norvegiene, accesați www.eeagrants.org.

MOTTO:

În România, stat de drept, democratic și social, demnitatea omului, drepturile și libertățile cetățenilor, libera dezvoltare a personalității umane reprezintă valori supreme și sunt garantate de lege.

Este interzisă în programele audiovizuale orice discriminare pe considerente de rasă, religie, naționalitate, sex, orientare sexuală sau etnie. (*Art 15 din Decizia CNA nr 248/2004 privind protecția demnității umane și a dreptului la propria imagine*).

Publicat la București, mai 2014

©Drepturi de autor rezervate. Publicația sau părți ale acesteia pot fi reproduse numai cu permisiunea Asociației E-Civis.

CUPRINS

Termeni și expresii	4
1. Influența mass-media asupra comportamentului electoral	5
2. Violența în comunicarea politică	9
3. Conceptul de discurs instigator la ură și tipurile acestuia	9
4. Grupuri vulnerabile la discursul instigator la ură	11
5. Reglementări existente în acest domeniu	11
10.1. Reglementări la nivel internațional	11
10.2. Reglementări naționale	17
10.3. Jurisprudența instanțelor naționale și internaționale cu privire la discursul instigator la ură ..	19
6. Răspunderea și responsabilitatea mass-media din România	20
7. Sancțiuni	21
10.1. Sancțiuni administrative	21
10.2. Sancțiuni civile sau penale	22
8. Exemple de declarații politice care se încadrează în categoria discursului instigator la ură și deciziile C.N.C.D.	23
Declarații discriminatorii pe criteriul de gen	23
Declarații discriminatorii pe criteriul de aspect fizic și gen	23
Declarații discriminatorii pe criteriu de naționalitate	24
Declarații discriminatorii pe criteriul de etnie	24
Declarații discriminatorii pe criteriul de orientare sexuală	25
Declarații discriminatorii pe criteriu de dizabilitate	26
9. Canale de exprimare a discursului instigator la ură	26
10. Reprezentarea grupurilor vulnerabile de către mass-media	27
Reprezentarea minorităților etnice	27
Reprezentarea femeilor	28
Reprezentarea persoanelor LGBT (lesbian, gay, bisexual, and transgender)	29
Apelul societății civile pentru o campanie electorală	29
lipsită de discurs discriminator	29
Bibliografie	30

Obiectivele cursului sunt următoarele:

1. Cunoașterea și respectarea prevederilor legislației antidiscriminare.
2. Prevenirea propagării și utilizării discursului instigator la ură și a discriminării în prezentarea subiectelor cu caracter electoral de către mass-media (TV, radio, presa scrisă, internet).
3. Promovarea unui discurs etic și echidistant din partea moderatorilor și jurnaliștilor în prezentarea candidaților și a temelor de campanie.

Termeni și expresii

<i>Discriminare</i>	= orice deosebire, excludere, restricție sau preferință, pe bază de rasă, naționalitate, etnie, limbă, religie, categorie socială, convingeri, sex, orientare sexuală, vârstă, handicap, boală cronică necontagioasă, infectare HIV, apartenență la o categorie defavorizată, precum și orice alt criteriu care are ca scop sau efect restrângerea, înlăturarea recunoașterii, folosinței sau exercitării, în condiții de egalitate, a drepturilor omului și a libertăților fundamentale sau a drepturilor recunoscute de lege, în domeniul politic, economic, social și cultural sau în orice alte domenii ale vieții publice.
<i>Discursul instigator la ură</i>	= orice formă de exprimare care provoacă, propagă, promovează sau justifică ura rasială, xenofobia, antisemitismul sau alte forme de ură fondate pe intoleranță. = toate formele de exprimare care răspândesc, incită, promovează sau justifică ura rasială, xenofobia, antisemitismul sau alte forme de ură bazate pe intoleranță, inclusiv, intoleranță exprimată prin naționalism agresiv și prin etnocentrism, discriminare și ostilitate față de minorități, migranți și persoane de origine imigrantă. = incitarea și încurajarea urii, discriminării sau ostilității față de o persoană, pe baza unor prejudecăți împotriva persoanei respective din cauza anumitor caracteristici.
<i>Incitare la ură</i>	= orice comportament prin care o persoană aplică presiuni sau afișează o conduită intenționată în scopul discriminării unei terțe persoane. Incitarea publicului, prin orice mijloace, la ură sau discriminare împotriva unei categorii de persoane se pedepsește cu închisoare de la 6 luni la 3 ani sau cu amendă.
<i>Mass-media</i>	= ansamblul mijloacelor și modalităților tehnice moderne de informare și influențare a opiniei publice cuprinzând radioul, televiziunea, presa, internetul.
<i>Defăimare</i>	= comunicarea unor afirmații care clamează, stabilesc sau implică în mod expres fapte care pot prejudicia imaginea unei persoane, grup, guvern sau națiune.
<i>Cenzură</i>	= control de stat efectuat asupra presei, radioului, televiziunii, asupra publicațiilor și tipăriturilor pentru a împiedica propagarea unor idei și informații reale.
<i>Replică</i>	= răspuns al persoanei lezate la opiniile exprimate într-un material prezentat în mass-media.
<i>Dreptul la replică</i>	= orice persoană fizică, juridică ale cărei drepturi sau interese legale au fost lezate, prin prezentarea în cadrul unui program audiovizual a unor fapte neadevărate, beneficiază de dreptul la replică.

I. Influența mass-media asupra comportamentului electoral

Rolul mass-mediei într-o democrație este de a informa și educa publicul larg, de a oferi o platformă pentru discursul politic deschis și de a răspândi mesajul guvernamental și cel al altor instituții politice.

Mass-media este o denumire generală a tuturor mijloacelor de informare în masă. Aceste mijloace sunt variate:

- presa scrisă (ziare, reviste),
- mijloace electronice de informare (TV, radio, internet).

Cu ajutorul mass-mediei actorii politici își creează o imagine și formează opinia publică. Există o strânsă legătură între politică și mass-media fiindcă partidele politice doresc tot timpul să aibă cât mai mulți simpatizanți pentru a câștiga cât mai multe voturi și pentru a forma opinia publică. Fără ajutorul mass-mediei acest fapt ar fi mult mai greu de realizat.

Dezbaterile televizate ale candidaților își au originea în Statele Unite, prima dezbateri de acest tip având loc în anii '60 între Richard Nixon și J.F. Kennedy. Această primă dezbateri a demonstrat că televiziunea poate determina formarea unei opinii favorabile unuia dintre candidați. În urma studiilor succesive, s-a constatat că persoanele care au urmărit dezbaterile la radio (aceeași emisiune transmisă la televiziune), au înclinat să-l voteze pe Nixon, în timp ce indivizii care au văzut dezbaterile televizate au votat cu Kennedy. Acest fapt a arătat că, odată cu apariția televiziunii, nu mai este atât de important ce informație se transmite, ci cum se transmite această informație.

Este foarte important ca într-o democrație mass-media și în special televiziunea să furnizeze publicului informații relevante pentru diferitele contexte politice astfel încât cetățenii să poată estima riscurile probabile ale deciziilor lor și, corespunzător, beneficiile. Din acest punct de vedere, oamenii au nevoie de o cunoaștere practică care să-i poată ajuta să asocieze preferințele lor politice și sociale cu opțiunile disponibile. Dezbaterile televizate stimulează publicul să integreze acest tip de mediatizare în consumul său mediatic, fiind cel care solicită și așteaptă aceste dezbateri electorale.

În cadrul *modelului funcționalist*, mass-media nu influențează decât în foarte mică măsură opțiunea de vot. Importanța maximă în acest model este acordată grupurilor de care aparține individul, în special familia și prietenii apropiați. Acest model presupune că opțiunile pentru un candidat sunt deja realizate înainte de a începe campania electorală și mass-media nu poate schimba situația deja existentă.

Modelul școlii de la Universitatea Michigan consideră că mobilitatea electorală în urma campaniei electorale este redusă, acest fapt datorându-se partizanatului politic. În acest caz, cea mai mare influență asupra votului este acordată socializării politice.

Modelul Agenda-setting consideră că mass-media realizează o listă de priorități, de informații importante și în acest mod, media controlează la ce se gândește publicul, oferind vizibilitate diferită unor evenimente sau unor candidați.

Teoriile sociologice privind influențele dezbaterilor televizate pot fi sintetizate în două categorii antitetice: alternativele minimaliste, care consideră că rolul media este redus, cu influențe minime asupra opțiunii de vot, și alternativele maximaliste care susțin că mass-media este un factor important în definitivarea opțiunii de vot.

Televiziunea poate orienta modul în care publicul percepe agenda electorală, mai exact, criteriile în funcție de care publicul judecă evoluția candidaților în campanie. Mai precis, prin anumite practici de mediatizare a informației electorale și non-electorale, televiziunea poate să activeze sensibilitatea publicului la anumite atribute ale candidaților, evenimentelor și temelor care alcătuiesc conjunctura politică. De asemenea, în funcție de modul în care televiziunea gestionează comunicarea electorală, publicul poate recurge la anumite criterii de evaluare, fapt care poate avea consecințe asupra deciziei electorale și asupra participării politice.

În campania electorală, candidații, partidele politice, alianțele politice, alianțele electorale, organizațiile cetățenilor aparținând minorităților naționale, cât și cetățenii cu drept de vot au dreptul să-și exprime opiniile în mod liber și fără nicio discriminare, prin mitinguri, adunări, utilizarea televiziunii, radioului, presei scrise, a mijloacelor electronice și a celorlalte mijloace de informare în masă.

Mijloacele folosite în campania electorală nu pot contraveni ordinii de drept.

Partidele politice, alianțele politice, alianțele electorale, organizațiile cetățenilor aparținând minorităților naționale care participă la alegeri și candidații independenți au acces gratuit la serviciile publice de radio și televiziune.

În timpul campaniei electorale se asigură candidaților, în mod nediscriminatoriu, spații corespunzătoare pentru a se întâlni cu alegătorii. Spațiile pot fi amplasate la sediul primăriei, în școli, universități, case de cultură, cămine culturale și cinematografe și se asigură pe bază de înțelegere cu privire la cheltuielile de întreținere. Este interzisă organizarea acțiunilor de campanie electorală în unitățile militare, precum și în spațiile din școli și universități în perioada de desfășurare a cursurilor.

Campania electorală prin serviciile de programe audiovizuale, publice și private, trebuie să servească următoarelor interese generale:

a) ale electoratului, de a primi informații corecte, astfel încât să poată vota în cunoștință de cauză;

b) ale partidelor politice, alianțelor politice, alianțelor electorale, organizațiilor cetățenilor aparținând minorităților naționale și candidaților, de a se face cunoscuți și de a-și prezenta platformele, programele politice și ofertele electorale;

c) ale radiodifuziunilor, de a-și exercita drepturile și responsabilitățile care decurg din profesiunea de jurnalist.

Radiodifuzorii sunt obligați să asigure în cadrul emisiunilor de dezbatere electorală¹, a celor informative² și a celor de promovare electorală³ reflectarea desfășurării campaniei electorale, cu respectarea următoarelor principii: echitate⁴, echilibru și imparțialitate⁵. Respectarea acestor principii este

¹ Emisiuni de dezbatere electorală – în care radiodifuzorii pun în discuție programele electorale și temele de interes public legate de campania electorală, cu participarea candidaților și/sau a reprezentanților lor, precum și a jurnaliștilor, analiștilor, consultanților politici și altor invitați.

² Emisiuni informative – în care activitățile de campanie ale candidaților sunt prezentate cu respectarea principiilor de echitate, echilibru, imparțialitate și informare corectă a publicului; radiodifuzorii pot prezenta în cadrul emisiunilor informative și intervențiile făcute în direct de către candidați.

³ Emisiuni de promovare electorală - în care candidații își prezintă și promovează programele politice, activitățile de campanie electorală ori propria candidatură; acestea vor fi identificate ca atare, în cazul posturilor de radio, respectiv, semnalate prin marcajul "promovare electorală", afișat în mod vizibil pe toată durata difuzării, în cazul posturilor de televiziune. Difuzarea în direct sau înregistrată a mitingurilor și întâlnirilor electorale, a conferințelor de presă ori a altor activități de campanie ale candidaților precum și a materialelor audiovizuale electorale puse la dispoziție de către candidați se pot transmite numai în emisiunile de promovare electorală.

⁴ Echitate – toți candidații trebuie să aibă posibilitatea de a se face cunoscuți electoratului.

⁵ Imparțialitate – tratarea tuturor candidaților în mod obiectiv și echidistant.

importantă și pentru programele de știri, de actualitate și de dezbateri deoarece există persoane care își fundamentează intențiile de vot, într-o anumită măsură, pe baza acestor programe. Interviuurile și dezbaterile joacă un rol important fiindcă permit publicului să compare în mod direct candidații.

Radiodifuzorii au responsabilitatea de a asigura în programele lor o reflectare echitabilă și completă a alegerilor, prin încurajarea și facilitarea exprimării diferitelor opinii politice care contribuie la informarea alegătorilor și la libera formare a opiniilor lor în consecință, la desfășurarea unor alegeri libere și loiale. Aceștia trebuie să prezinte reportaje echilibrate și puncte de vedere politice diferite pe toată perioada campaniei electorale. A acorda egalitate de tratament tuturor partidelor implicate în alegeri nu înseamnă neapărat să fie acordat un timp egal tuturor, ci posibilitatea de a-și exprima toate punctele de vedere și de a fi realizate dezbateri cu toți candidații.

Imparțialitatea politică a radiodifuzorilor este esențială pentru a avea o viziune veridică și exactă a evoluției și desfășurării alegerilor.

Realizatorii, prezentatorii și moderatorii dezbaterilor electorale au obligația de a asigura menținerea dezbaterii în sfera tematicii electorale, de a interveni atunci când invitații încalcă regulile prin comportament sau exprimare și nu se conformează solicitărilor moderatorilor. De asemenea, realizatorii, prezentatorii și moderatorii trebuie să solicite dovezi explicite atunci când participanții aduc acuzații cu incidență penală sau morală unor contracandidați, astfel încât publicul să își poată forma o opinie corectă.

Potrivit Consiliului Național al Audiovizualului, radiodifuzorii au obligația să se asigure că în cadrul emisiunilor de promovare electorală, precum și în conținutul spoturilor și a celorlalte materiale audiovizuale puse la dispoziția acestora de către candidați sunt respectate următoarele condiții:

- a) să nu fie pusă în pericol ordinea constituțională, ordinea publică, siguranța persoanelor și a bunurilor,
- b) să nu incite la ură pe considerente de convingeri politice, rasă, religie, etnie, naționalitate, sex sau orientare sexuală și nici la violență,
- c) să nu conțină afirmații sau imagini care pot aduce atingere demnității umane, onoarei, vieții particulare a persoanei, dreptului la propria imagine ori care sunt contrare bunelor moravuri,
- d) să nu conțină acuzații cu incidență penală sau morală la adresa altor candidați, fără a fi însoțite de dovezi pertinente prezentate în mod explicit.

Noțiunea de discurs. Discursul politic și discursul electoral

Noțiunea de discurs desemnează *ansamblul manifestărilor verbale, orale sau scrise, considerate semnificative pentru o ideologie, o mentalitate sau pentru un domeniu*. De asemenea, putem spune că *este un ansamblu de enunțuri ale unui emițător care se referă la un subiect unic*.⁶

Discursul politic, ca discurs de legitimare a puterii sau a aspirației la putere, îmbracă forma unei confruntări de programe, platforme, propagandă, publicitate, toate acestea având la bază o confruntare asiduă de interese. Prin formele sale de manifestare, acesta legitimează cunoașterea politică și puterea politică. Dacă prin forma doctrinară discursul legitimează temeiul accesului la puterea politică, arătând maselor care sunt căile, mijloacele și soluțiile de care vor beneficia în cazul în care asigură accesul la putere aceluși actor care propune respectiva doctrină politică, prin forma propagandistică se legitimează

⁶ Dicționarul explicativ al limbii române (DEX)

raționalitatea accesului la puterea politică, scopul propagandei fiind acela de a face cunoscută doctrina în cadrul comunității politice, pentru ca decizia acesteia să aibă o bază rațională.

Discursul politic este elementul dinamic al sistemului politic, de care depind alte procese: socializarea, recrutarea, participarea, elaborarea agendei, mobilizarea sau negocierea. Construirea unui discurs politic este guvernată de legile impuse de un anumit context istoric, social, politic, economic și cultural, principalul câmp operativ în politica internă fiind statul. Discursul politic trebuie ”să comunice interpretarea corectă a unor fapte de interes public.”⁷ Interesul constă în câștigarea legitimității puterii pentru actorul politic și împlinirea așteptărilor pentru societatea civilă.

Discursurile politice exprimă forma discursivă de mobilizare a grupurilor de putere în lupta pentru cucerirea legitimității.⁸ Discursul politic reprezintă ”echilibrul între trei tipuri de discursuri: al jurnaliștilor, al politicienilor și al cetățenilor. Miza discursului politic este instituirea unei anumite interpretări a realității, interpretare totdeauna dependentă de câștigarea puterii sau exercitarea ei.”⁹ Acesta este constituit ”dintr-un ansamblu de acte de limbaj planificate, care se adresează publicului în vederea formării sau schimbării unei opinii, atitudini care configurează o decizie, o acțiune, de obicei electorală.”¹⁰

O formă a discursului politic este *discursul electoral*, care se manifestă în cadrul campaniilor electorale, acestea fiind activități politice care au loc la încheierea fiecărui mandat. În perioadele electorale, partidele politice încearcă printr-o gamă variată de mijloace de comunicare și persuasiune, să influențeze decizia de vot. Credibilitatea unui candidat se construiește pe baza unei relații speciale a acestuia cu electoratul, în cadrul unui joc simbolic imaginar care se manifestă la nivelul *discursului politic electoral*. Discursul politic electoral se cristalizează în jurul unor nuclee tematice la nivelul valorilor politice, ideologice și religioase. Discursul poate provoca diferite reacții din partea alegătorilor, prin conținutul lui având mai multe funcții: de informare, de mobilizare, de cunoaștere, de participare.

După decembrie 89, campaniile electorale sunt realizate de agențiile de publicitate prin specialiști din mass-media care pun în practică metode de cercetare motivațională la construirea discursului politic. Discursul electoral este în principal, mesagerul doctrinei și propagandei promovate de un anumit grup de putere. În acest sens, *sloganul* încearcă să exprime esența doctrinei, individualitatea și originalitatea ei în raport cu celelalte doctrine. Enunțul trebuie să fie original, să se remarce, să fie pregnant pentru a rămâne în mintea alegătorului (spre exemplu, sloganul lui Sorin Oprescu ”Hai România!”, sloganul lui Gigi Becali ”Credință, nădejde și dragoste!”, Crin Antonescu ”România bunului simț!”).

Fiecare slogan se dorește a fi o formă discursivă originală, polemică, credibilă, completă, adaptată la realitate (context, adversari, mediu socio-politic) care corespunde așteptărilor electorilor. Sloganul electoral trebuie să fie durabil pentru a rezista pe parcursul întregii campanii electorale.

În vederea formulării unei strategii de comunicare valabile care să prezinte informații accesibile opiniei publice trebuie să se răspundă la următoarele întrebări fundamentale: *Cui comunicăm?*, *Cum (cu ce mijloace) comunicăm?*, *Când și de ce comunicăm?*, *Despre ce comunicăm?*

⁷ Beciu Camelia (2002), *Comunicarea politică*, Ed comunicare.ro, București, p 93

⁸ Sălăvăstru Constantin, ”Discursul puterii”, Iași, editura Institutul European, 1999

⁹ Gifu Daniela (2011), ”Violența simbolică în discursul electoral”, Ed. Casa Cărții de Știință, Cluj Napoca, p. 59

¹⁰ Gifu Daniela (2011), *Idem.*, pag.72

1. Violența în comunicarea politică

Comunicarea politică reprezintă un ansamblu de tehnici utilizate de către oamenii politici pentru influențarea comportamentului de vot al cetățenilor.

Comunicarea politică astăzi se manifestă doar ca schimb discursiv între politicieni, mass-media și electorat, creându-se un spațiu de interacțiune doar între cei trei actori sociali care este evaluat imediat de către jurnaliști și sondajele de opinie. Astfel, actorii politici își adaptează acțiunea politică în funcție de intervenția mass-mediei și a sondajelor de opinie.

Perioada electorală constituie prilejul pentru manifestarea conflictelor, a disputelor, tensiunilor în cadrul relațiilor politice într-un regim democratic. În această perioadă, politicienii amplifică intenționat anumite fapte pentru a atrage atenția asupra lor și a grupurilor de putere pe care le reprezintă.

Atitudinile, credințele, sentimentele indivizilor față de viața politică sunt diferite, în funcție de informațiile furnizate de lumea politică. În cadrul unor confruntări directe între candidații purtători de mesaje diferite, asistăm la dezvoltarea mai multor strategii discursive:

- a) strategii pozitive care au la bază principiul afirmării de sine, fără atacuri la adresa adversarului,
- b) strategii negative care subminează poziția adversarului prin atacuri asupra ideologiei, a promisiunilor sau chiar a personalității sale (atacul pe terenul celuilalt, atacul direct, atacul indirect, atacul părților slabe adverse atunci când nu este îndreptat asupra persoanei ci asupra a ceea ce face adversarul, contraatacul), strategii neutre.

Actorii politici nu ocolesc nicio strategie care să le aducă legitimarea puterii, plaja discursivă întinzându-se de la agresivitatea lingvistică până la cea religioasă. Fiecare actor politic încearcă să se facă auzit, intervenind peste partenerul de dialog. În campania electorală, grupurile de putere aflate la conducere și care își doresc un nou mandat vor evidenția în discursurile lor reușitele și nu neîmplinirile de pe parcursul perioadei în funcție. Fiecare acțiune politică, individuală sau de grup este determinată de o serie de factori: obiectivi (regimul politic, gradul de democratizare), subiectivi (interese personale sau de grup) și contextuali (evenimente, situații politice concrete).

Există mai multe mijloace de influențare politică în funcție de momentul acțiunii politice și anume: mijloace de influențare preelectorale (au drept scop identificarea principalelor obiective din agenda publică și corelarea lor cu programele electorale ce urmează a fi promovate), mijloace de influențare electorale (urmăresc să convingă electoratul de veridicitatea mesajelor și a intențiilor candidaților), mijloace de influențare postelectorală (acestea pot fi din partea celor care au câștigat puterea, dar și din partea opoziției).

2. Conceptul de discurs instigator la ură și tipurile acestuia

Discursul instigator la ură este o manifestare asociată unor fenomene conexe precum: intoleranța, discriminarea, excluderea socială a unor persoane aparținând unor grupuri sau chiar a unor grupuri întregi, folosirea unor stereotipuri sau prejudecăți. El se manifestă, de regulă, prin: incitarea la excludere sau violență asupra unor persoane sau grupuri de persoane, propagarea unor stereotipuri negative la adresa acestora sau prin negarea unor evenimente istorice în care aceste grupuri au avut de suferit (ex. Holocaustul, sclavia/robia, negarea drepturilor civile și politice).

Discursul instigator la ură este caracterizat drept un discurs destinat atacării, intimidării, umilirii, discreditării sau incitării la violență ori la acțiuni care pot produce prejudicii împotriva unei persoane sau

unui grup de persoane pe motiv de rasă, etnie, naționalitate, vârstă, religie, sex, categorie socială, orientare sexuală, infectare cu HIV, dizabilitate. Acesta se situează la granița unor drepturi fundamentale: *dreptul la libertatea de expresie, dreptul la libertatea de gândire, conștiință și religie*, precum și *interzicerea generală a discriminării și promovarea principiului toleranței și respectul pentru demnitatea egală a tuturor ființelor umane*, drepturi fundamentale considerate elemente de temelie în orice societate democratică. Reglementarea *discursului instigator la ură* se înscrie în nevoia societăților democratice „*de a preveni și sancționa toate formele de expresie care răspândesc, instigă, promovează sau justifică ura bazată pe intoleranță*”, definirea sa fiind legată de combaterea generală a discriminării, sub toate formele sale de manifestare. *Curtea Europeană a Drepturilor Omului, cauza Erbakan vs. Turcia (2006), paragraf 56.*

În consecință, este recunoscut că exercitarea dreptului la libertatea de exprimare include și responsabilitatea legată de obligația respectării demnității egale a tuturor ființelor umane și de dreptul persoanelor de a nu fi discriminate.

Discursul instigator la ură este sancționabil pe mai multe căi și de mai multe autorități, cu mențiunea că, de regulă, este posibil cumulul sancțiunilor aplicate de diferitele autorități, după cum urmează: Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării (CNCD), Consiliul Național al Audiovizualului (CNA), Avocatul Poporului (cu precizarea că nu poate emite decât recomandări), instanța de judecată civilă, parchetul/poliția și instanța de judecată penală.

În contextul în care nu există o definiție unanim acceptată a discursului instigator la ură¹¹, enumerăm câteva dintre cele mai citate:

- ❖ *Discursul instigator la ură este un tip de discurs care atacă o persoană sau un grup pe baza unor criterii de rasă, religie, sex, handicap sau orientare sexuală.*
- ❖ *“Toate formele de exprimare care diseminează, incită, promovează sau justifică ura rasială, xenofobia, anti-semitismul sau alte forme de ură bazate pe intoleranță, inclusiv: intoleranța exprimată de naționalismul agresiv sau etnocentrism, discriminare și ostilitate împotriva minorităților, imigranților și descendenților imigranților”. **Recomandarea 97 a Consiliului Miniștrilor***
- ❖ *“Discursul instigator la ură denigrează indivizii pe baza originii lor rasiale sau a originii etnice, religiei, genului, vârstei, condiției fizice, dizabilităților, orientării sexuale.” **Cortese***
- ❖ *Discursul instigator la ură desemnează un “limbaj inflamator, adesea insultător și umilitor, care are ca țintă un individ sau un grup și care poate să includă sau nu un apel la violență.” **United States Holocaust Museum***
- ❖ *Principalele caracteristici ale discursului instigator la ură, care îl deosebesc de alte forme de exprimare ofensatoare, sunt:*
 - *“vizează un individ sau un grup de indivizi pe baza anumitor caracteristici”;*
 - *“stigmatizează victima prin aceea că îi atribuie un set de trăsături constitutive care sunt văzute în general ca profund indezirabile”;*

¹¹http://fondong.fdsc.ro/upload/Daniela%20Carmen_Discurs%20instigator%20la%20ura.pdf

- este o formă de exprimare în care “grupul vizat este proiectat în afara limitelor normale ale relațiilor sociale” **Bikhu Parekh**

Când analizezi discursul instigator la ură trebuie să ai în vedere următoarele aspecte: conținutul, emitenții, țintele și contextul.

3. Grupuri vulnerabile la discurs instigator la ură

Potrivit articolului 2 alin. (1) din Ordonanța Guvernului României 137/2000 republicată, privind prevenirea și sancționarea tuturor formelor de discriminare, prin discriminare se înțelege orice deosebire, excludere, restricție sau preferință, pe bază de **rasă, naționalitate, etnie, limbă, religie, categorie socială, convingeri, sex, orientare sexuală, vârstă, handicap, boală cronică necontagioasă, infectare HIV, apartenență la o categorie defavorizată, precum și orice alt criteriu** care are ca scop sau efect restrângerea, înlăturarea recunoașterii, folosinței sau exercitării, în condiții de egalitate, a drepturilor omului și a libertăților fundamentale sau a drepturilor recunoscute de lege, în domeniul politic, economic, social și cultural sau în orice alte domenii ale vieții publice. Articolul 4 completează această descriere specificând că prin „categorie defavorizată” se înțelege „*acea categorie de persoane care fie se află pe o poziție de inegalitate în raport cu majoritatea cetățenilor datorită diferențelor identitare față de majoritate, fie se confruntă cu un comportament de respingere și marginalizare*”.

4. Reglementări existente în acest domeniu

Reglementări la nivel internațional

Interzicerea discursului instigator la ură și a discriminării este reglementată într-o serie de tratate și convenții internaționale la care România este parte:

a) Principalele tratate și documente internaționale adoptate la nivelul Organizației Națiunilor Unite, în sfera discursului instigator la ură sunt următoarele: *Declarația universală a drepturilor omului*, adoptată de *Adunarea Generală a Organizației Națiunilor Unite, 1948*, urmată de *Pactul Internațional cu privire la drepturile civile și politice al Națiunilor Unite, 1966*; *Convenția internațională pentru eliminarea tuturor formelor de discriminare rasială*, adoptată de *Adunarea Generală a Națiunilor Unite, 1965*; *Pactul Internațional cu privire la drepturile civile și politice al Națiunilor Unite, 1966*, prevede că “*Orice îndemn la ură națională, rasială sau religioasă, care constituie o incitare la discriminare, la ostilitate sau la violență este interzis prin lege.*”

Comitetul pentru Drepturile Omului ONU (Geneva), organism creat în baza Pactului, a adoptat *Recomandarea Generală nr. 34 (2011)* referitoare la *Interzicerea discursului instigator la ură*. **Oficiul Înaltului Comisar ONU pentru Drepturile Omului** a adoptat o serie de *Recomandări Generale*, în baza art. 19 și 20 din *Pactul Internațional cu privire la drepturile civile și politice*, referitoare la libertatea de expresie și instigarea la ură națională, rasială sau religioasă, care constituie o incitare la discriminare, la ostilitate sau la violență.

b) Principalele tratate și alte documente adoptate la nivel european, în sfera discursului instigator la ură sunt următoarele:

Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale (Roma la 4 noiembrie 1950), adoptată de Consiliul Europei (art. 9, art. 10, art. 11 și art. 14, art.17; Protocolul nr. 12 al acesteia privind interzicerea generală a discriminării).

Jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului (Strasbourg). CEDO stabilește prin jurisprudența sa anumiți parametri, de natură a *clasifica discursul instigator la ură*, ca fiind: *discurs instigator la ură de natură rasială, religioasă, de orientare sexuală, negaționistă, bazat pe doctrina totalitară, de natură politică, de natură anti-constituțională. Incriminarea discursului instigator la ură, ca măsură care limitează exercițiul libertății de exprimare, în sensul paragrafului 2 al art. 10* trebuie să respecte anumite condiții: restrângerea exercițiului libertății de exprimare trebuie să fie prevăzută de o lege internă a statului; restrângerea trebuie să fie proporțională cu scopul legitim urmărit și trebuie să fie necesară într-o societate democratică. (*Jersild vs. Danemarca(1994); Cauza Gunduz vs. Turcia (2003); Erbakan vs. Turcia (2006)*).

Carta Socială Europeană, revizuită, 1996, statuează doar principii legate de egalitatea de tratament și nediscriminare.

Prin **Declarația de la Viena din 9 octombrie 1993**, Consiliul Europei se angajează la o politică de luptă împotriva rasismului, xenofobiei, antisemitismului și intoleranței.

Recomandarea nr. R (97) 20 a Comitetului de Miniștri către statele membre cu privire la „Discursul instigator la ură”, adoptă o definiție a acestuia și instituie principiile fundamentale ale combaterii și incriminării.

În ceea ce privește combaterea discursului instigator la ură prin mijloacele de comunicare în masă este adoptată **Recomandarea nr.R (97) 21 a Comitetului de Miniștri către statele membre cu privire la “Discursul instigator la ură”** (adoptată de către Comitetul de Miniștri la 30 octombrie 1997, în cadrul celei de-a 607-a reuniuni a Delegaților Miniștrilor) definește termenul “discursul instigator la ură” ca fiind toate formele de exprimare care propagă, incită, promovează sau justifică ura rasială, xenofobia, antisemitismul sau alte forme de ură fondate pe intoleranță, inclusiv intoleranța care se exprimă sub formă de naționalism agresiv și de etnocentrism, de discriminare și ostilitate față de minorități, imigranți și persoane provenite din imigrație.

Principiul 1

Guvernelor Statelor membre, autorităților și instituțiilor publice de nivel național, regional și local, precum și funcționarilor, le revine o responsabilitate specială de a se abține de la declarații, în special în mijloacele de comunicare în masă, care pot fi în mod rezonabil înțelese ca un discurs de ură sau ca un discurs care poate avea drept efect să acrediteze, să propage sau să promoveze ura rasială, xenofobia, antisemitismul sau alte forme de discriminare sau de ură bazate pe intoleranță. Aceste exprimări trebuie să fie interzise și condamnate în mod public cu orice ocazie.

Principiul 2

Guvernele Statelor membre ar trebui să stabilească sau să mențină un cadru juridic complet și adecvat, compus din dispoziții civile, penale și administrative referitoare la discursul instigator la ură. Acest cadru ar trebui să permită autorităților administrative și judiciare să concilieze în fiecare caz

respectarea libertății de exprimare cu respectarea demnității umane și protecția reputației și a drepturilor altora.

În acest scop, guvernele Statelor membre ar trebui să studieze mijloacele de:

- a încuraja și a coordona cercetările asupra eficienței legislațiilor și practicilor juridice existente;
- a reexamina cadrul juridic existent pentru a asigura aplicarea sa în mod adecvat la diverse noi mijloace de comunicare în masă, servicii și rețele de comunicații;
- a dezvolta o politică coordonată de acțiune, bazată pe liniile directoare naționale care respectă principiile stabilite în prezenta recomandare;
- a adăuga la evantaiul de sancțiuni penale măsuri alternative care constau în realizarea unor servicii de interes colectiv;
- a întări posibilitățile de combatere a discursului instigator la ură prin intermediul dreptului civil, de exemplu acordând organizațiilor nonguvernamentale interesate posibilitatea declanșării unor proceduri civile, acordând despăgubiri victimelor discursului instigator la ură, și prevăzând pentru instanțele judecătorești posibilitatea luării unor decizii care să permită victimelor de a-și exercita dreptul la replică sau prin care să dispună o dezmințire.

Declarația Universală a Drepturilor Omului

Articolul 1

Toate ființele umane se nasc libere și egale în demnitate și în drepturi. Ele sunt înzestrate cu rațiune și conștiință și trebuie să se comporte unele față de altele în spiritul fraternității.

Articolul 2

Fiecare om se poate prevala de toate drepturile și libertățile proclamate în prezenta declarație fără nici un fel de deosebire ca, de pildă, deosebirea de rasă, culoare, sex, limbă, religie, opinie politică sau orice altă opinie, de origine națională sau socială, avere, naștere sau orice alte împrejurări. În afară de aceasta, nu se va face nici o deosebire după statutul politic, juridic sau internațional al țării sau al teritoriului de care ține o persoană, fie că această țară sau teritoriu sunt independente, sub tutelă, neautonome sau supuse vreunei alte limitări de suveranitate.

Articolul 7

Toți oamenii sunt egali în fața legii și au dreptul fără deosebire la o protecție egală a legii. Toți oamenii au dreptul la o protecție egală împotriva oricărei discriminări care ar încălca prezenta Declarație și împotriva oricărei provocări la o astfel de discriminare.

Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice

Articolul 1

1. Toate popoarele au dreptul de a dispune de ele însele. În virtutea acestui drept, ele își determină liber statutul politic și își asigură liber dezvoltarea economică, socială și culturală.

2. Pentru a-și îndeplini scopurile, toate popoarele pot dispune liber de bogățiile și de resursele lor naturale, fără a aduce atingere obligațiilor care decurg din cooperarea economică internațională, întemeiată pe principiul interesului reciproc, și din dreptul internațional.

Articolul 2

1. Statele părți la prezentul Pact se angajează să respecte și să garanteze tuturor indivizilor care se găsesc pe teritoriul lor și țin de competența lor drepturile recunoscute în prezentul Pact, fără nici o deosebire, în special de rasă, culoare, sex, limbă, religie, opinie politică sau orice altă opinie, origine națională sau socială, avere, naștere sau întemeiată pe orice altă împrejurare.

2. Statele părți la prezentul Pact se angajează ca potrivit cu procedura lor constituțională și cu dispozițiile prezentului pact să acționeze spre a da posibilitatea adoptării unor măsuri legislative sau a altora, apte pentru traducerea în viață a drepturilor recunoscute în prezentul pact care nu ar fi încă în vigoare.

Articolul 26

Toate persoanele sunt egale în fața legii și au, fără discriminare, dreptul la o ocrotire egală din partea legii. În această privință legea trebuie să interzică orice discriminare și să garanteze tuturor persoanelor o ocrotire egală și eficace contra oricărei discriminări, în special de rasă, culoare, sex, limbă, religie, opinie politică sau orice altă opinie, origine națională sau socială, avere, naștere sau întemeiată pe orice altă împrejurare.

Convenția internațională privind eliminarea tuturor formelor de discriminare rasială

Articolul 1

În prezenta Convenție, expresia „discriminare rasială” are în vedere orice deosebire, excludere, restricție sau preferință întemeiată pe rasă, culoare, ascendență sau origine națională sau etnică, care are ca scop sau efect distrugerea sau compromiterea recunoașterii, folosinței sau exercitării, în condiții de egalitate, a drepturilor omului și a libertăților fundamentale în domeniile politic, economic, social și cultural sau în oricare alt domeniu al vieții publice.

Măsurile speciale luate cu singurul scop de a se asigura cum se cuvine progresul unor grupuri rasiale sau etnice sau al unor indivizi având nevoie de protecția care poate fi necesară pentru a le garanta folosința și exercitarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale în condiții de egalitate nu sunt considerate ca măsuri de discriminare rasială, cu condiția totuși ca ele să nu aibă drept efect menținerea de drepturi distincte pentru grupuri rasiale diferite și ca ele să nu fie menținute în vigoare după realizarea scopurilor pentru care au fost adoptate.

Articolul 2

1. Statele părți condamnă discriminarea rasială și se angajează să continue, prin toate mijloacele potrivite și fără întârziere, o politică menită să elimine orice formă de discriminare rasială, să favorizeze înțelegerea între toate rasele și în acest scop:

a) fiecare Stat parte se angajează să nu recurgă la acte sau practici de discriminare rasială împotriva unor persoane, grupuri de persoane sau instituții și să facă în așa fel încât toate autoritățile publice și instituțiile publice, naționale și locale, să se conformeze acestei obligații;

b) fiecare Stat parte se angajează să nu încurajeze, să nu apere și să nu sprijine discriminarea rasială practică de vreo persoană sau organizație, oricare ar fi ea;

c) fiecare Stat parte trebuie să ia măsuri eficace pentru a reexamina politica guvernamentală națională și locală și pentru a modifica, abroga sau anula orice lege și orice reglementare având drept efect crearea discriminării rasiale sau perpetuarea ei, acolo unde există;

d) fiecare Stat parte trebuie, prin toate mijloacele corespunzătoare, inclusiv, dacă împrejurările o cer, prin măsuri legislative, să interzică discriminarea rasială practică de persoane, de grupuri sau de organizații și să-i pună capăt;

e) fiecare Stat parte se angajează să favorizeze, dacă va fi cazul, organizațiile și mișcările integraționiste multirasiale și alte mijloace de natură a elimina barierele între rase și a descuraja ceea ce tinde spre întărirea dezbinării rasiale.

2. Statele părți vor lua, dacă împrejurările o vor cere, măsuri speciale și concrete în domeniile social, economic, cultural și altele, pentru a asigura cum se cuvine dezvoltarea sau protecția anumitor grupuri rasiale sau anumitor indivizi aparținând acestor grupuri în scopul de a le garanta, în condiții de egalitate, deplină exercitare a drepturilor omului și libertăților fundamentale. Aceste măsuri nu vor putea în nici un caz să aibă drept efect menținerea de drepturi inegale sau deosebite pentru diversele grupuri rasiale, odată atinse obiectivele pentru care au fost adoptate.

Convenția asupra eliminării tuturor formelor de discriminare față de femei

Articolul 1

În termenii prezentei Convenții, expresia „discriminare față de femei” vizează orice diferențiere, excludere sau restricție bazată pe sex, care are drept efect sau scop să compromită ori să anihileze recunoașterea, beneficiul și exercitarea de către femei, indiferent de starea lor matrimonială, pe baza egalității dintre bărbat și femeie, a drepturilor omului și libertăților fundamentale, în domeniile politic, economic, social, cultural și civil sau în orice alt domeniu.

Articolul 2

Statele părți condamnă discriminarea față de femei sub toate formele sale, convin să ducă prin toate mijloacele adecvate și fără întârziere o politică vizând eliminarea discriminării față de femei și, în acest scop, se angajează:

a) să înscrie în constituția lor națională sau în alte dispoziții legislative corespunzătoare principiul egalității bărbaților și a femeilor, în măsura în care acest lucru nu a fost deja efectuat, să asigure, pe cale legislativă sau pe alte căi adecvate, aplicarea efectivă a acestui principiu;

b) să adopte măsuri legislative și alte măsuri corespunzătoare, inclusiv sancțiuni în caz de nevoie, care să interzică orice discriminare față de femei;

c) să instituie o protecție pe cale juridică a drepturilor femeilor pe bază de egalitate cu bărbații și să garanteze prin intermediul tribunalelor naționale competente și al altor instituții publice protecția efectivă a femeilor împotriva oricărui act discriminatoriu;

d) să se abțină de la orice act sau practică discriminatorie față de femei și să asigure că autoritățile și instituțiile publice să se conformeze acestei obligații;

e) să ia toate măsurile corespunzătoare pentru eliminarea discriminării față de femei de către o persoană, o organizație sau o întreprindere oricare ar fi aceasta;

f) să ia toate măsurile corespunzătoare, inclusiv prin dispozițiile legislative, pentru modificarea sau abrogarea oricărei legi, dispoziții, cutume sau practici care constituie o discriminare față de femei;

g) să abroge toate dispozițiile penale care constituie o discriminare față de femei.

Articolul 3

Statele parte trebuie să ia toate măsurile corespunzătoare în toate domeniile – politic, social, economic și cultural – inclusiv prin dispoziții legislative, pentru a asigura deplina dezvoltare și progresul femeilor, în scopul de a le garanta exercitarea și beneficiul drepturilor omului și libertăților fundamentale, pe baza egalității cu bărbații.

Articolul 4

1. Adoptarea de către Statele părți a unor măsuri temporare speciale, menite să accelereze instaurarea egalității în fapt între bărbați și femei, nu este considerată ca un act de discriminare în sensul definiției din prezenta Convenție, dar nu trebuie ca aceasta să aibă drept consecință menținerea unor norme inegale sau diferențiate; aceste măsuri să fie abrogate de îndată ce au fost realizate obiectivele în materie de egalitate de șanse și tratament.

2 Adoptarea de către Statele părți a unor măsuri speciale, inclusiv cele prevăzute în prezenta Convenție, care au drept scop ocrotirea maternității, nu este considerată ca un act discriminatoriu.

Convenția Europeană a Drepturilor Omului

Articolul 14 (Interzicerea discriminării)

Exercitarea drepturilor și libertăților recunoscute de prezenta convenție trebuie să fie asigurată fără nici o deosebire bazată, în special, pe sex, rasă, culoare, limbă, religie, opinii politice sau orice alte opinii, origine națională sau socială, apartenență la o minoritate națională, avere, naștere sau orice altă situație.

Protocolul nr. 12, Articolul 1 (Interzicerea generală a discriminării) adoptat la 4 noiembrie 2000, intrat în vigoare din 1 aprilie 2005 prevede că exercitarea oricărui drept prevăzut de lege trebuie să fie asigurată fără nici o discriminare bazată, în special, pe sex, pe rasă, culoare, limbă, religie, opinii politice sau orice alte opinii, origine națională sau socială, apartenența la o minoritate națională, avere, naștere sau oricare altă situație.

Carta Socială Europeană

Respectarea drepturilor recunoscute în prezenta Cartă trebuie asigurată fără deosebire de rasă, sex, limbă, religie, opinii politice sau orice alte opinii, origine națională sau socială, sănătate, apartenență la o minoritate națională, naștere sau orice altă situație.

Carta Drepturilor Fundamentale a Uniunii Europene

Articolul 21 – Nediscriminare

(1) Se interzice discriminarea de orice fel, bazată pe motive precum sexul, rasa, culoarea, originea etnică sau socială, caracteristicile genetice, limba, religia sau convingerile, opiniile politice sau de orice altă natură, apartenența la o minoritate națională, averea, nașterea, un handicap, vârsta sau orientarea sexuală.

(2) În domeniul de aplicare a tratatelor și fără a aduce atingere dispozițiilor speciale ale acestora, se interzice orice discriminare pe motiv de cetățenie.

La nivelul UE, înainte de 2009, se poate remarca *Decizia-cadru 2008/913/JAI a Consiliului din 28 noiembrie 2008 privind combaterea anumitor forme și expresii ale rasismului și xenofobiei prin intermediul dreptului penal* care cere statelor membre să pedepsească astfel de manifestări. Odată cu intrarea în vigoare a Tratatului de la Lisabona și a Cartei Drepturilor Fundamentale a Drepturilor Omului în 2009, instituțiile Uniunii Europene au căpătat atribuții în domeniul combaterii discursului instigator la ură. Astfel, dreptul la liberă exprimare (articolul 11) este limitat de drepturile celorlalți cetățeni. Discursul instigator la ură poate fi acum sancționat și de către Curtea de Justiție a Uniunii Europene. În plus, din anul 2007, Uniunea Europeană a înființat o Agenție a Drepturilor Fundamentale¹², însărcinată cu monitorizarea și analiza fenomenului.¹³

Mai mult, la nivelul Consiliului Europei, a fost înființată **Comisia Europeană împotriva rasismului și intoleranței (ECRI)**. Aceasta are ca scop armonizarea prevederilor în privința combaterii rasismului, xenofobiei și anti-semitismului în Europa. Comisia elaborează rapoarte asupra fenomenului discriminării în Europa și recomandări pentru prevenirea și combaterea acestuia. O atenție deosebită a fost acordată mediului online, în special în țări precum Germania și Ungaria, unde rasismul și intoleranța sunt răspândite.

10.1. Reglementări naționale

Constituția României cuprinde o serie de articole cu privire la discriminare, demnitatea umană și egalitatea între cetățeni, precum și alte drepturi fundamentale care pot intra în conflict cu aceste valori. Astfel, la "Art.16. Egalitatea în drepturi", la alin.(1), se prevede că: „Cetățenii sunt egali în fața legii și a autorităților publice, fără privilegii și fără discriminări”. De asemenea, articolul 50 este dedicat combaterii discriminării uneia dintre cele mai vulnerabile categorii de cetățeni, anume persoanele cu dizabilități. Acesta prevede că: „persoanele cu handicap se bucură de protecție specială. Statul asigură realizarea unei politici naționale de egalitate a șanselor, de prevenire și de tratament al handicapului, în vederea participării efective a persoanelor cu handicap în viața comunității, respectând drepturile și îndatoririle ce revin părinților și tutorilor”.

O altă prevedere constituțională relevantă pentru domeniul discriminării este „art.29. Libertatea conștiinței”, care stipulează că: „(1) Libertatea gândirii și a opiniilor, precum și libertatea credințelor religioase nu pot fi îngrădite sub nici o formă. Nimeni nu poate fi constrâns să adopte o opinie ori să adere la o credință religioasă, contrare convingerilor sale. (2) Libertatea conștiinței este garantată; ea trebuie să se manifeste în spirit de toleranță și de respect reciproc. (3) Cultele religioase sunt libere și se organizează potrivit statutelor proprii, în condițiile legii. (4) În relațiile dintre culte sunt interzise orice forme, mijloace, acte sau acțiuni de învrăjbire religioasă”.

De asemenea, Constituția României recunoaște ca inviolabil și dreptul la liberă exprimare (articolul 30) „a gândurilor, a opiniilor sau a credințelor și libertatea creațiilor de orice fel, prin viu grai, prin scris, prin imagini, prin sunete sau prin alte mijloace de comunicare în public”. Acest drept nu este însă

¹² **Regulamentul (CE) nr. 168/2007 al Consiliului din 15 februarie 2007 privind înființarea Agenției pentru Drepturi Fundamentale a Uniunii Europene**

¹³ http://www.stiriong.ro/library/files/studiul_diu_integral.pdf

absolut astfel că, în alin. 6-7, se prevede că exercitarea acestui drept **“nu poate prejudicia demnitatea, onoarea, viața particulară a persoanei și nici dreptul la propria imagine.”** Mai mult, libertatea de expresie nu poate include și **“defăimarea țării și a națiunii, îndemnul la război de agresiune, la ură națională, rasială, de clasă sau religioasă, incitarea la discriminare, la separatism teritorial sau la violență publică, precum și manifestările obscene, contrare bunelor moravuri.”**¹⁴

Aceste limitări ale dreptului la liberă exprimare au fost transpuse și în Noul Cod Civil¹⁵, care precizează că exprimarea oricăror opinii este protejată atâta timp cât acest lucru: **“(1) Nu constituie o încălcare a drepturilor prevăzute în această secțiune atingerile care sunt permise de lege sau de convențiile și pactele internaționale privitoare la drepturile omului la care România este parte. (2) Exercițarea drepturilor și libertăților constituționale cu bună-credință și cu respectarea pactelor și convențiilor internaționale la care România este parte nu constituie o încălcare a drepturilor prevăzute în prezenta secțiune.”**(Articolul 75)

De asemenea, limitarea dreptului la liberă exprimare a fost înscrisă și în Noul Cod Penal, care prin articolul Art. 369¹⁶ cu privire la incitarea la ură sau discriminare”. Acesta are următorul text: ”Incitarea publicului, prin orice mijloace, la ură sau discriminare împotriva unei categorii de persoane se pedepsește cu închisoare de la 6 luni la 3 ani sau cu amendă”. Articolul exista și în versiunea anterioară a Codului Penal, care includea și enumerarea criteriilor sau temeiurilor discriminării. La adoptarea noului Cod Penal însă, s-a renunțat la acea enumerare întrucât ea este prezentă în legea specială referitoare la discriminare, anume Ordonanța 137/2000.

Ordonanța Guvernului României nr. 137/2000, republicată este principala reglementare în domeniul discriminării. Aceasta sancționează „orice comportament manifestat în public, având caracter de propagandă naționalist-șovină, de instigare la ură rasială sau națională, ori acel comportament care are ca scop sau vizează atingerea demnității ori crearea unei atmosfere de intimidare, ostile, degradante, umilitoare sau ofensatoare, îndreptat împotriva unei persoane, unui grup de persoane sau unei comunități și legat de apartenența acestora la o anumită rasă, naționalitate, etnie, religie, categorie socială sau la o categorie defavorizată ori de convingerile, sexul sau orientarea sexuală a acestuia”. Pe de altă parte, articolul 2 alin.(8) al O.G. nr. 137/2000, republicată, se specifică clar că “prevederile prezentei ordonanțe nu pot fi interpretate în sensul restrângerii dreptului la liberă exprimare, a dreptului la opinie și a dreptului la informație.”¹⁷

Ordonanța circumscrie discursul instigator la ură fenomenului de discriminare, iar în art.15 face referire direct la acesta, specificând că: “constituie contravenție, [...] dacă fapta nu intră sub incidența legii penale, orice comportament manifestat în public, având caracter de propagandă naționalist-șovină, de instigare la ura rasială sau națională, ori acel comportament care are ca scop sau vizează atingerea demnității ori crearea unei atmosfere de intimidare, ostile, degradante, umilitoare sau ofensatoare, îndreptat împotriva unei persoane, unui grup de persoane sau unei comunități și legat de apartenența acestora la o anumită rasă, naționalitate, etnie, religie, categorie socială sau la o categorie defavorizată ori de convingerile, sexul sau orientarea sexuală a acestuia”.

¹⁴Constituția României http://www.cdep.ro/pls/dic/site.page?den=act2_1&par1=2#t2c2s0a30

¹⁵Noul Cod Civil <http://www.pontes.ro/ro/legislatie/noul-cod-civil.pdf>

¹⁶Noul Cod Penal, http://www.avocatnet.ro/content/articles/id_36042/Noul-Cod-penal-actualizat-2014-Descarca-l-de-aici.html#axzz30se4oNEJ

¹⁷Ordonanța Guvernului României nr.137/2000, republicată

10.2. *Jurisprudența instanțelor naționale și internaționale cu privire la discursul instigator la ură*

Prin mai multe decizii (în special 480/2004, 67/2005, 293/2006) Curtea Constituțională a României a respins excepțiile de neconstituționalitate ridicate împotriva O.G. 31/2002 și a art. 317 din vechiul Cod Penal care incrimina instigarea la discriminare (actualul articol 366). Curtea a susținut că discursul instigator la ură și discriminare reprezintă o formă de negare fundamentală a drepturilor altora și că dreptul la libera exprimare nu poate include negarea drepturilor altora.

Nu în ultimul rând, România este parte a Convenției Europene a Drepturilor Omului (CEDO), care stipulează faptul că dreptul la liberă exprimare (Art. 10 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului) este limitat de drepturile și demnitatea altora (Articolul 10(2) și Articolul 17- Interzicerea abuzului de drept). De asemenea, Convenția prevede și interzicerea discriminării (Articolul 14), acesta fiind un alt drept care poate fi interpretat în opoziție cu cel privind libertatea de exprimare.

O speță ilustrativă pentru limitarea dreptului la liberă exprimare în contextul electoral este Féret v. Belgia¹⁸. În acest caz, reclamantul, membru al Parlamentului belgian și președinte al Partidului Frontul Național, a distribuit în cadrul campaniei electorale pliante care conțineau sloganuri precum “Ridică-te împotriva Islamizării Belgiei”, „Oprii falsa politică de integrare” și „Trimite-i acasă pe non-europenii care caută de lucru”. Acesta a fost condamnat de către instanța națională la muncă în folosul comunității și i s-a aplicat interdicția de a mai deține funcții parlamentare timp de 10 ani, pentru incitare la discriminare rasială.

Féret s-a adresat CEDO considerând că i-a fost încălcat dreptul la libertatea de exprimare. Curtea a decis însă, în iulie 2009, că nu a existat o încălcare a articolului 10 (libertatea de exprimare) pentru că sloganele electorale promovate de reclamant “au fost în mod evident de natură să trezească sentimente de neîncredere, respingere sau chiar ură față de străini”, în special având în vedere contextul electoral care a amplificat ecoul mesajului său. Prin urmare, CEDO a decis că condamnarea lui a fost justificată pentru a preveni potențiale acte de violență motivate de ură.

În ceea ce privește modul în care mass-media se raportează la afirmații sau alte tipuri de exprimare care incită la ură, jurisprudența CEDO face distincția între emitentul discursului și diseminatorul său, al doilea fiind evaluat în funcție de modul în care se poziționează. Libertatea de exprimarea a jurnaliștilor care au făcut ei înșiși remarci rasiste sau xenofobe nu a fost încadrată de Curte în categoria exprimării protejate de art. 10. Pe de altă parte, relatarea unui astfel de discurs, într-un mod obiectiv, cu scopul de a informa publicul larg, este protejată de dreptul la libertate de exprimare.

În cazul Jersild contra Danemarcei¹⁹, reclamantul fiind de profesie jurnalist, a realizat un documentar care conținea extrase dintr-un interviu televizat cu trei membri ai unui grup de tineri numit „the Greenjackets” (Jachetele Verzi). În cadrul interviului, tinerii au făcut remarci discriminatorii la adresa imigranților și unor minorități etnice din Danemarca. Reclamantul a fost condamnat de instanța națională pentru complicitate la promovarea afirmațiilor rasiste, însă s-a adresat CEDO invocând încălcarea dreptului său la libertatea de exprimare. Curtea a făcut o distincție între membrii grupului care a făcut remarcile rasiste și jurnalistul care a realizat documentarul cu scopul de a expune, analiza și explica acest subiect, considerându-l de interes public. În consecință, Curtea a decis în septembrie 1994, că a existat o încălcare a articolului 10 referitor la libertatea de exprimare.

¹⁸ http://www.echr.coe.int/Documents/FS_Hate_speech_ENG.pdf, p.2.

¹⁹ http://www.echr.coe.int/Documents/FS_Hate_speech_ENG.pdf, p.3.

Pe de altă parte, în speța Pavel Ivanov contra Rusiei²⁰, în care reclamantul scrisese și a publicase o serie de articole în care evreii erau portretizați ca fiind sursa tuturor relelor din Rusia și complotând împotriva acesteia, curtea a decis în 2007 ca inadmisibilă cererea lui. El a fost condamnat pentru incitare la ură etnică, rasială și religioasă de către instanța națională și s-a adresat CEDO invocând încălcarea dreptului său la un recurs efectiv (articolul 13 din Convenție), condamnarea sa fiind bazată pe dovezi contradictorii. Mai mult, el a invocat articolul 14 (interzicerea discriminării), afirmând că a fost discriminat pe baza valorilor sale religioase. Curtea a constatat că reclamantul se plângea în esență de o încălcare a dreptului său la libertatea de exprimare în conformitate cu articolul 10. Cu toate acestea, a decis că reclamantul a incitat la ură față de poporul evreu și a incitat la violență împotriva acestuia, iar acest tip de exprimare nu este protejat de art. 10.

5. Răspunderea și responsabilitatea mass-media din România

Conform prevederilor constituționale în vigoare, “răspunderea civilă pentru informația sau pentru creația adusă la cunoștință publică revine editorului sau realizatorului, autorului, organizatorului manifestării artistice, proprietarului mijlocului de multiplicare, al postului de radio sau de televiziune, în condițiile legii. Delictele de presă se stabilesc prin lege”. (Art. 30, alin. 8).

Aceste prevederi au fost detaliate și în Legea 504/2002 a audiovizualului (modificată prin OUG 181/2008). În plus, Decizia nr. 220 din 24 februarie 2011 privind Codul de reglementare a conținutului audiovizual interzice discursul instigator la ură în presă. Conform art. 47 din această decizie “este interzisă difuzarea în programele audiovizuale a oricăror forme de manifestări antisemite sau xenofobe” precum și a oricărui fel de “discriminare pe considerente de rasă, religie, naționalitate, sex, orientare sexuală sau etnie”.

Negarea Holocaustului este de asemenea interzisă de articolul 48 din același act, care prevede că programele audiovizuale nu pot include o “prezentarea apologetică a regimurilor totalitare, nazist și comunist, a autorilor crimelor și abuzurilor acestor regimuri, precum și denigrarea victimelor acestora în programele audiovizuale.”

De asemenea, atunci când programele audiovizuale conțin informații despre minori, furnizorii de servicii media au obligația de a nu difuza nicio referire peiorativă sau discriminatorie la originea etnică, naționalitatea, rasa ori religia minorului, precum și la un eventual handicap al minorului”²¹.

²⁰http://www.echr.coe.int/Documents/FS_Hate_speech_ENG.pdf, p.4

²¹Decizia Nr. 220 din 24 februarie 2011 privind Codul de reglementare a conținutului audiovizual, Art. 11, <http://www.cna.ro/DECIZIE-Nr-220-din-24-februarie.html>

6. Sancțiuni

Sancțiuni administrative

❖ *Sanționarea discursului instigator la ură de către Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării (C.N.C.D.)*

Ordonanța nr. 137/2000 prevede că autoritatea responsabilă cu aplicarea acestei legii este Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării (C.N.C.D.). Acesta poate aplica sancțiuni administrative comportamentului discriminatoriu de orice tip, inclusiv discursul instigator la ură. Conform art. 2 alin. (11) „comportamentul discriminatoriu atrage răspunderea civilă, contravențională sau penală, după caz, în condițiile legii.” Această ordonanță se aplică tuturor persoanelor fizice sau juridice, publice sau private, precum și instituțiilor publice cu atribuții în sfera serviciilor publice sau a altor domenii ale vieții publice și sociale.

Conform art. 19 al ordonanței, Consiliul are atribuții în următoarele domenii:

- a) prevenirea faptelor de discriminare;
- b) medierea faptelor de discriminare;
- c) investigarea, constatarea și sancționarea faptelor de discriminare;
- d) monitorizarea cazurilor de discriminare;
- e) acordarea de asistență de specialitate victimelor discriminării.

Consiliul își exercită competențele la sesizarea unei persoane fizice sau juridice ori din oficiu. Acesta este condus de un Colegiu Director, care este un organ colegial, deliberativ și decizional, responsabil pentru îndeplinirea atribuțiilor prevăzute de lege.

Sanțiunile pe care Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării le poate aplica, în baza acestei legi (pentru diversele forme de discriminare) sunt: avertismentul și/sau amenda contravențională de la 1 000 la 30 000 lei dacă discriminarea vizează o persoană fizică, respectiv cu amenda de la 2 000 – 100 000 lei dacă discriminarea vizează un grup de persoane sau o comunitate.²² Sancțiunea de aplică și persoanelor juridice²³.

Conform raportului său de activitate, în anul 2013²⁴, CNCD a constatat încălcarea prevederilor Ordonanței 137 din 2000 în 135 de cazuri, dispunând împotriva reclamațiilor sancțiuni în conformitate cu textul ordonanței.

❖ *Sanționarea discursului instigator la ură de către Consiliul Național al Audiovizualului (CNA)*

Legea 504/2002 (modificată prin OUG 181/2008) stabilește competențele CNA în domeniul protecției demnității umane, în cadrul programelor Radio și TV. De asemenea, Decizia nr. 220 din 24 februarie

²² Art. 26 (1) din Ordonanța Guvernului României nr.137/2000, republicată.

²³ Art. 26 (2) din Ordonanța Guvernului României nr.137/2000, republicată.

²⁴ Raport anual de activitate al CNCD, 2013, http://www.cncd.org.ro/files/file/Raport_activitate_CNCD_2013.pdf

2011 privind Codul de reglementare a conținutului audiovizual interzice discursul instigator la ură în presă. Consiliul Național al Audiovizualului poate sancționa o persoană juridică cu amendă contravențională sau cu „a) obligarea radiodifuzorului de a difuza timp de 10 minute, între orele 19,00 și 19,10, numai textul deciziei de sancționare; b) obligarea radiodifuzorului de a difuza timp de 3 ore, între orele 18,00 și 21,00, numai textul deciziei de sancționare; c) reducerea cu până la jumătate a termenului de valabilitate a licenței audiovizuale, cumulată cu sancțiunea prevăzută la lit. a)”. De asemenea, în cazul în care un radiodifuzor săvârșește în mod repetat fapte precum incitarea la ură națională, rasială sau religioasă; incitarea explicită la violență publică, incitarea la acțiuni care au drept scop disoluția autorității de stat sau incitarea la acțiuni teroriste, licența acestuia poate fi retrasă.²⁵

Un caz specific de discriminare în media, sancționat de către Consiliul Național al Audiovizualului, a avut loc în emisiunea X Factor din noiembrie 2013. Cunoscutul cântăreț Cheloo a avut o intervenție în care s-a referit la orientarea sexuală a unui concurent, spunând „Ai cântat, eu disprețuiesc tot ceea ce ești, ce reprezinți și țara asta te va trimite acasă cu siguranță”. Această remarcă a fost urmată de amendarea postului TV Antena 1, Consiliul Național al Audiovizualului argumentând că o astfel de „atitudine este de neacceptat într-un program audiovizual”. Un alt caz similar a avut loc tot la sfârșitul anului 2013, când TVR Cluj a difuzat un colind conținând versuri antisemite. CNA a amendat postul de televiziune.²⁶

Alte două decizii ale CNA având ca subiect discursul instigator la ură în mass-media au avut loc în 2009 și 2011 și s-au referit la persoane de etnie romă. În 2009, postul Antena 3 a fost amendat în urma declarațiilor realizatorului Mircea Badea care și-a exprimat dorința ca ucigașii handbalistului român Marian Cozma, persoane de etnie romă, să fie „rezolvați” de un comando din Serbia. În 2011, Societatea Română de Televiziune a fost somată din cauza declarațiilor unui realizator care a afirmat că spiritul olimpic se manifestă în Ferentari „La furat de portofele, la tras în venă!”²⁷

10.1. Sancțiuni civile sau penale

La nivelul reglementărilor legale, discursul instigator la ură și discriminare este interzis prin mai multe acte normative. Pe lângă Ordonanța Guvernului 137/2000 care a fost prezentată mai sus, O.G.31/2002 interzice negarea Holocaustului și utilizarea în public a unor simboluri fasciste prin articolul 4, iar Codul Penal, prin articolul 366 pedepsește instigarea la discriminare.

În materie de drept civil, pentru a solicita “acordarea de despăgubiri și restabilirea situației anterioare discriminării sau anularea situației create prin discriminare” persoanele care se consideră discriminate se pot adresa instanței de judecată, potrivit dreptului comun. Această posibilitate “nu este condiționată de sesizarea Consiliului Național pentru Combaterea Discriminării”²⁸.

²⁵ Legea Audiovizualului, http://www.dreptonline.ro/legislatie/legea_audiovizualului.php

²⁶ http://www.stiriong.ro/library/files/studiul_diu_integral.pdf

²⁷ CNA, decizia Decizia nr. 321 din 03.03.2009, http://www.cna.ro/Decizia-nr-321-din-03-03-2009.html?var_recherche=etnie%20roma, CNA decizia Decizia nr. 569 din 29.09.2011 http://www.cna.ro/Decizia-nr-569-din-29-09-2011.html?var_recherche=etnie%20roma

²⁸ Art. 27 din Ordonanța Guvernului României nr.137/2000, republicată.

7. Exemple de declarații politice care se încadrează în categoria discursului instigator la ură și deciziile C.N.C.D.

În urma analizei declarațiilor făcute de politicieni în perioada 2006-2012, cele mai multe afirmații ofensatoare făcute de aceștia au avut ca țintă romii, femeile, homosexualii și evreii. Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării s-a pronunțat într-o parte semnificativă a acestora. Vă prezentăm mai jos o selecție a acestora, cu titlul exemplificativ

10.1. Declarații discriminatorii pe criteriul de gen

George Becali: „singurul motiv pentru care Dumnezeu îți dă voie să te desparți de o femeie, numai dacă este curvă, adică dacă înșală. Da? Iar dacă bărbatul înșală, Dumnezeu nu dă voie femeii ca să se despartă de bărbat. Deci... Dumnezeu spune că bărbatul e bărbat și femeia curvă. Da?” (Declarație 2011) * În acest caz C.N.C.D. s-a autosesizat în 2011 și a hotărât²⁹ că declarația constituie discriminare în conformitate cu prevederile O.G. 137/2000.

Ludovic Orban: În 2006, Orban a recomandat membrilor PNL (nominalizând negativ și câteva persoane politice de sex feminin) “să aleagă un alt traseu pentru promovare politică decât varianta de a trece prin paturile șefilor.”

*C.N.C.D. s-a autosesizat și a decis³⁰ cu majoritate de voturi că aceste afirmații au caracter discriminatoriu, prin care se transmit prejudecăți cu privire la femeile de pe scena politică românească și aplicarea unei sancțiuni contravenționale cu avertisment.

10.2. Declarații discriminatorii pe criteriul de aspect fizic și gen

În anul 2012, **Ziarul de investigații Gorjnews** a publicat, pe pagina sa de internet, comentarii care includeau apelative și formulări precum: „toată ziua își plimbă gabaritul pe la televiziune”; „cocotă găunoasă”, „grasă”, „specific cartierelor de la periferia orașului” și altele asemănătoare.

C.N.C.D. a decis în Hotărârea nr. 38 din 30.01.2013 “că acele comentarii care fac referire la aspectul fizic sau genul petentei nu contribuie la nici o formă de dezbateră publică capabilă de a duce la un progres al relațiilor umane, ci crează o stare ostilă, de intimidare. Această formă de expresie diseminează, incită, promovează intoleranța de gen și intoleranța față de persoanele care nu au un aspect fizic agreeat, prin urmare trebuie sancționată. Faptul că petenta este persoană publică nu are relevanță” Prin urmare, Consiliul a decis că fapta constituie discriminare, în baza art. 2 alin. 1 coroborat cu art. 15 al O.G. nr. 137/2000, aplicând sancțiunea de avertisment față de ziarul în cauză.

²⁹ Hotărârea nr. 261/29.06.2011 a Colegiului director al C.N.C.D.

³⁰ Hotărârea nr.216/11.04.2006 a Colegiului director C.N.C.D.

10.3. Declarații discriminatorii pe criteriu de naționalitate

Dan Gavrilesu (fotbalist de la echipa Olimpia Satu Mare) a postat următorul comentariu adresat cetățenilor de etnie maghiară, în data de 05.04.2013, pe pagina primarului din Satu Mare:

“Roata să ți-o dea Vlad Țepeș, dacă ar fi acuma printre noi, ar trage prin ea vreo 40.000 de sătmăreni!”.
“Nu mai stau acuma să polemizez aiurea în tramvai! Cert e faptul că mereu, bulangii ăștia cu filet pe stânga se trezesc să-l critice pe primar...e și normal lua-i-ar mama dracului, că îi țin apărarea lu’ panarama aia de Ilyes! Mă dezgustați și să vă fie rușine. V-aș gaza pe toți și v-aș pune în lagăre! Nu v-a ajuns cât ne-ați ținut în jug atâția ani...? În continuare tot dați în noi? Aveți în mama dracu răbdare, că omu’ e de 7 luni în primărie. Celălalt a stat o grămadă de ani și n-a făcut nimic...dar l-ați ținut în brațe că doar era cu filetu’ unguresc în cur! Vorba unui interlocutor de mai sus: mergeți și faceți sesizări la Primărie sau contactați-l personal pe primar, nu aruncați cu noroi pe site-uri de socializare! Nu stau acuma să mă cert cu toți inapții...mai ales că suntem pe pagina unui om deosebit și la o poză care ar trebui să facă cinste orașului și primarului, nu să dăm șansa acestor mizerii, să-și arate antipatia din spatele unei tastaturi. Pace tuturor!”

* C.N.C.D. a decis³¹ cu unanimitate de voturi că afirmațiile incită la discriminare asupra comunității maghiare, și a dispus „sanționarea părții reclamate cu amendă contravențională în cuantum de 600 lei”

George Becali: „Am fost scârbit când am văzut că mii de români au ieșit în stradă ca să ia apărarea unui arab împotriva președintelui Traian Băsescu. Chiar dacă ar fi greșit Băsescu, n-ai voie să iei apărarea unui arab! M-am uitat cu scârbă la televizor! Mi-e scârbă de românii care au ieșit în stradă! Arafat să se ducă la el în țară, la arabi, acolo! Cum să țin cu un arab împotriva președintelui țării mele? Să nu pună ministru arab în viața lor.” (Declarație din data de 15.01.2012, la postul GSP TV)

* În acest caz C.N.C.D. s-a autosesizat cu privire la afirmațiile domnului Becali, iar, în data de 29.02.2012, prin Hotărârea Nr. 78/29.02.2012, Consiliul a decis cu unanimitate de voturi că afirmațiile sunt discriminatorii în baza O.G. nr. 137/2000 și a aplicat o amendă contravențională de 3000 lei.

10.4. Declarații discriminatorii pe criteriul de etnie

Ludovic Orban: “Eu aș rezuma așa: cine votează cu Băsescu, alcoolici, țiganii, prostituatele, probabil, deși mă îndoiesc că prostituatele vor vota cu Băsescu, având în vedere cum arată.” (Declarație din 2009)

* C.N.C.D. a constatat³² ca declarațiile au un caracter ofensiv la adresa romilor și a altor categorii sociale din România.

Călin Popescu-Tăriceanu: „Este vorba despre numărul de români, de cetățeni români, atenție, de cetățeni români de etnie romă care constituie un grup de multe ori cu caracteristici infracționale deosebit de periculoase care se înmulțesc la Roma ș...ț Pentru că vreau să înțelegi foarte bine, dacă Italia s-a făcut remarcată în anii 20 din cauza Mafiei, nu vreau ca România să-și afecteze, să-și strice imaginea din

³¹ Hotărârea nr. 381/12.06.2013

³² Prin Hotărârile 457/21.12.2010 și 458/21.12.2010

cauza acestor grupuri care comit toate infracțiunile posibile începând de la tâlhării, prostituție, trafic de droguri, pedofilie și se poate continua”. (Declarație din 30 mai 2007, a lui Călin Popescu Tăriceanu, atunci prim ministru al României)

* C.N.C.D. a decis³³ că această declarație **nu i-a discriminat** pe membrii minorității Rome din România. Decizia a fost luată cu 5 voturi la două.

Teodor Anatol Baconschi: *“Avem niște probleme fiziologice, naturale, de infracționalitate în sânul unora dintre comunitățile românești, în special în rândul comunităților cetățenilor români de etnie rromă”. (Declarație din februarie 2010, în cadrul unei întrevederi cu secretarul de stat francez pentru afaceri europene Pierre Lellouche, a lui Teodor Baconschi, pe atunci ministru român de Externe).*

În data de 23 noiembrie 2010, C.N.C.D. a decis³⁴ cu majoritate de voturi că: “1. Declarațiile domnului Teodor Baconschi au caracter discriminatoriu conform O.G 137/2000 privind prevenirea și sancționarea tuturor formelor de discriminare. 2. Întrucât nu s-a putut reține intenția reclamatului de a discrimina s-a decis să se adopte o recomandare ca pe viitor acesta să manifeste o atenție sporită cu privire la aspectele ce țin de egalitate și interzicerea discriminării”.

10.5. Declarații discriminatorii pe criteriul de orientare sexuală

George Becali: *„Nici dacă se desființează (...) nu iau un homosexual la echipă. Decât cu un gay, mai bine jucăm cu un jucător de la juniori”. „Pai, dacă a scris pe prima pagină că este gay? Păi, chiar dacă nu este gay și îmi spune Dumnezeu 100% la noapte (...) băi, 100% nu e (...) dacă a scris pe prima pagină așa ceva (...) și la Sport Total FM m-au sunat de pe acolo (...) că e gay (...) la revedere (...) nu-l mai iau și dacă mi-l dă gratis.” (Declarație 2010)*

* Prin Hotărârea nr. 276 din 13.10.2010 C.N.C.D. a hotărât că aceste afirmații au fost de natură a aduce atingere demnității persoanelor care fac parte din această comunitate și constituie hărțuire potrivit O.G. nr. 137/2000.

Puiu Hașotti: *Întrebat despre inițiativa deputatului Remus Cernea, privind reglementarea parteneriatului civil între persoane de același sex, Puiu Hașotti a declarat, pe 13 aprilie 2013, pentru Știrile ProTV, că “Domnul deputat Remus Cernea se dovedește un extravagant, ca să folosesc un cuvânt liniștit. Eu nu am absolut nimic să le reproșez homosexualilor, îi consider doar niște oameni bolnavi. Homosexualitatea nu este o stare firească, nu este o relație naturală, motiv pentru care, după părerea mea, nu are absolut nicio șansă”.*

* În Hotărârea Nr. 197 din 24.04.2013, C.N.C.D. a constatat că “nu există niciun element de incitare împotriva persoanelor aparținând comunității minorității sexuale, nu suntem în prezența unui “pericol evident și prezent”. Prin urmare a decis că “fapta sesizată **nu constituie contravenție**” potrivit prevederilor din O.G. 137/2000, și că în speță nu este necesară “o ingerință în libertatea de exprimare”,

³³ Hotărârea 180/17.07.2007 a Colegiului director

³⁴ Hotărârea nr. 366/24.11.2010 a Colegiului director al C.N.C.D.

într-o societate democratică”, având în vedere “obiectivul urmărit de reclamat, conținutul declarației, contextul în care a avut loc, conținutul declarației, rolul în societate a persoanei.”

10.6. Declarații discriminatorii pe criteriu de dizabilitate

Traian Băsescu. În cadrul Emisiunii „Ultimul Cuvânt” de la postul de televiziune B1 TV, din data de 22.09.2011, Președintele României a făcut următoarea declarație, în contextul discutării posibilității de a fi reinstaurată monarhia: “80% din români sunt convinși că vor să își aleagă șeful de stat. Bun, rău, dar știi că îl schimbă. Ce te faci cu unul care e pe viață și mai lasă și moștenitori? Dacă iese vreunul cu dizabilități, ce te faci? Rămâi cu el șef de stat? Astea sunt deficiențele monarhiilor.”

* În Hotărârea nr. 411 din 17.10.2011 C.N.C.D. a considerat această afirmație “a fi abuzivă și flagrant discriminatorie, care anulează principiul egalității de șanse și a egalității în fața legii a tuturor cetățenilor, indiferent de dizabilitățile acestora”. Deși Consiliul a “avut în vedere că afirmația în speță ar putea fi parțial justificată, în sensul în care, ipotetic, am avea în vedere persoanele cu dizabilități psihice” iar acestea “sunt, practic lipsite de capacitate de exercițiu, fapt ce ar veni în contradicție cu dispozițiile legale, cât și cu posibilitatea unei bune guvernării a statului, la un moment dat.” Totuși, Băsescu “nu face distincția mai sus menționată, iar prin folosirea expresiilor în cauză, induce publicului sentimentul că persoanele cu dizabilități, în general, nu au capacitatea de a conduce, governa sau a ocupa o funcție ce implică decizii ca au în vedere interese de grup sau generale.” Prin urmare, C.N.C.D. i-a recomandat Președintelui “să manifeste exigență în raport cu modul în care se exercită dreptul la libertatea de exprimare din prisma reputației sau a drepturilor altora”.

George Becali: “*Tu ești handicapat!*”

*C.N.C.D. a hotărât³⁵ că această afirmație este de natură a crea un cadru discriminatoriu la adresa persoanelor cu dizabilități. Aspectele sesizate intră sub incidența dispozițiilor O.G. 137/2000.

8. Canale de exprimare a discursului instigator la ură

Discursul instigator la ură poate fi exprimat în spațiul public și de orice persoană aparținând oricărui partid, însă el este adesea preluat și amplificat de către mass-media, având astfel potențialul de a ajunge la un public extrem de larg. Alteori, acest tip de discurs este emis direct de către un canal al mass-media, fie că este vorba de „mass-media tradițională” (TV, radio, presă scrisă) sau de “noua mass-media” (bloguri, site-uri, rețele de socializare). Mai mult, pe un fond tradițional, în care societatea românească folosește stereotipuri, personalitățile se folosesc de prejudecăți pentru a crește simpatia electorilor. Din păcate, nu toate figurile politice sau ale scenei politice realizează rolul imens pe care îl au în formarea conștiinței generației noi și schimbarea percepției negative a societății în general. Este foarte important, ca pe scena publică și politică, în special, să se conștientizeze responsabilitatea pe care o dețin, în calitatea acestora de **formatori ai opiniei publice**.

³⁵ Hotărârea nr. 231/20.06.2011 a Colegiului director

O atenție sporită este acordată în acest moment propagării acestui tip de discurs prin intermediul internetului, având în vedere că acesta permite utilizatorilor un acces facil și rapid la o mulțime de platforme, cu bariere/filtre extrem de reduse³⁶. Acest efect major de multiplicare și diseminare al internetului oferă posibilitate oricui de a influența opinia publică. Studiile au arătat însă că impactul discursului instigator la ură propagat în mediul on-line nu este deloc uniform. La fel ca și în cazul canalelor tradiționale de comunicare, impactul pe care acest tip de discurs îl poate avea asupra utilizatorilor mediului virtual este influențat de legitimitatea pe care aceștia din urmă i-o atribuie³⁷.

9. Reprezentarea grupurilor vulnerabile de către mass-media

Mass-media are un rol esențial în promovarea diversității și în combaterea stereotipurilor legate de minoritățile etnice, sexuale sau de altă natură. Reprezentantul media nu este doar un actor pasiv în redactarea și difuzarea știrilor. El/Ea decide care subiecte sunt relevante pentru a ajunge la publicul larg, și care nu. De asemenea, prin intermediul mass-media se exercită o influență directă asupra atitudinilor și concepțiilor despre societate precum și asupra acțiunilor principalilor actori în stat. Nu în ultimul rând, media ocupă un loc central în reprezentarea publică a relațiilor sociale inegale și a autorității culturale³⁸.

10.1 Reprezentarea minorităților etnice

Modul în care este reprezentată minoritatea romă de către mass-media românească îmbracă adesea două forme: prima este prezentarea acestora într-o lumină negativă. Știrile și reportajele despre romi au adesea un caracter comercial. De multe ori, acestea pun într-o lumină defavorabilă membrii acestui grup care se încadrează în conținutul știrii promovate de media, cu scopul de a-i prezenta ca reprezentanți ai întregului grup cu trăsăturile unei majorități etnice „omogenizate”. Subiectele predominante sunt prezentate în general sub formă de știri despre infracțiuni și violență sau de întâmplări senzaționale. De asemenea, romii sunt adesea prezentați ca fiind o problemă de securitate sau o problemă de natură economică. Alteori ei reprezintă doar o amenințare pentru sănătatea publică, sau un conflict între culturi, a “lor” vs. a “noastră”.

Al doilea mod de reprezentare, mai rar întâlnit, este cel care abordează o perspectivă atât de pozitivă încât pare ireală. Jurnaliștii care abordează subiectul din acest punct de vedere portretizează membrii acestei minorități doar dintr-o perspectivă pozitivă, de multe ori necritică. Astfel, orice caz de incluziune și integrare a acestora este exagerat, lăudat și prezentat ca fiind un exemplu izolat și excepțional.

Din această categorie fac parte știrile precum: primul politician rom, primul absolvent rom al unei anumite școli, etc. Două exemple de astfel de știri se referă la tinere de etnie romă care provin dintr-un

³⁶<http://www.onlinehatespeechconference.org/wp-content/uploads/2013/10/ELSA-Norway-LRG-on-OHS-10-okt.-2013.pdf> p. 9

³⁷<http://www.onlinehatespeechconference.org/wp-content/uploads/2013/10/ELSA-Norway-LRG-on-OHS-10-okt.-2013.pdf> , p. 9.

³⁸<http://www.wiley.com/legacy/ww/mcgraw-hill.co.uk/openup/chapters/0335202705.pdf>

mediu defavorizat, dar care au avut un comportament dezirabil, prezentat ca excepțional. Prima dintre ele se referă la o tânără romă care acum studiază dreptul la Sorbona, iar celălalt la o altă tânără care a înapoiat un portofel, astfel „învingând stereotipurile”.

10.2 Reprezentarea femeilor

Studiu l’“Despre cine vorbesc știrile”³⁹ („Who Makes the News”), realizat în 2009 de Global Media Monitoring Project, a relevat că mass-media din România promovează și încurajează majoritatea stereotipurilor de gen. “Deși femeile prezentatoare și reportere sunt mai numeroase decât bărbații (60% față de 40%), femeile nu devin subiect al știrii decât în 32% din articolele monitorizate”, 63% dintre știri întăresc stereotipurile, și numai 5% le dezmint, iar “32% sunt neclare din acest punct de vedere.” Cu privire la tema abordată de știri, “doar 1% dintre știri se referă la subiecte despre egalitatea dintre femei și bărbați și la probleme de discriminare a femeilor.”⁴⁰

Cercetarea a mai evidențiat și că procentul femeilor intervievate în cadrul știrilor audio-vizuale și din presa scrisă reprezintă la acel moment numai 24% din totalul persoanelor intervievate, în creștere de la 17% în 1995. Referitor la reprezentarea în imagine, “femeile apar în 37% din fotografiile de pe prima pagină a ziarelor, iar bărbații în 63% din fotografii” însă media de vârstă a femeilor era semnificativ mai scăzută decât cea a bărbaților.⁴¹

Din analiza mass-mediei audio-vizuale s-a concluzionat că femeile reporter erau suprareprezentate în știrile sociale - 80% și în știrile despre știință și sănătate (76%), precum și în știrile despre celebrități (72%) și în cele despre violență (65%) în timp ce știrile politice erau prezentate predominant de bărbați-reporter. De asemenea, atunci când femeile constituiau obiectul știrii, acestea erau în general despre celebrități și artă (46%) și doar în proporție de 13% aveau legătură cu politica.

Un alt raport din 2011⁴² a confirmat existența unui număr mare de referiri care conțin stereotipuri de gen precum și aluzii sexuale și referiri la aspectele fizice în cadrul programelor media. De asemenea, și prezența femeilor în talk-show-uri în calitate de invitate a fost mult mai rar întâlnită decât cea a bărbaților (12% femei comparativ cu 88% bărbați), în timp ce distribuția de gen în emisiunile de divertisment era mult mai echilibrată.

În ceea ce privește reprezentarea femeilor în contextul electoral, alți autori au arătat că modul diferit în care mass-media prezintă candidații în funcție de genul acestora poate contribui la perpetuarea rolurilor tradiționale și a stereotipurilor de gen.

“Diferențele de la nivelul acoperirii media a candidaților femei, comparativ cu omologii de sex masculin, coroborate cu stereotipurile de gen deja existente în cadrul societății respective, deci și în rândul electorilor, concordă la crearea unei situații deloc favorabile prezenței femeilor în politică – altfel spus, prin promovarea și, în consecință, întărirea rolurilor de gen tradițional atribuite bărbaților și

³⁹<http://www.stilfeminin.ro/femeia-si-cariera/Despre-cine-vorbesc-stirile-reprezentarea-femeii-in-mass.html>

⁴⁰<http://www.stilfeminin.ro/femeia-si-cariera/Despre-cine-vorbesc-stirile-reprezentarea-femeii-in-mass.html>

⁴¹<http://www.stilfeminin.ro/femeia-si-cariera/Despre-cine-vorbesc-stirile-reprezentarea-femeii-in-mass.html>

⁴²<http://blogul-medusei.blogspot.ro/2011/09/cum-apar-femeile-in-mass-media-si.html>

femeilor, mass-media are un impact asupra rezultatelor campaniilor electorale și, implicit, asupra modului în care este împărțită puterea și exercitată guvernarea.”⁴³

Concluziile acestei cercetări au fost că reprezentările stereotipe au ca efect o percepție greșită din partea publicului larg, afectând astfel egalitatea de șanse în ceea ce privește accesul la viața politică. Dacă jurnaliștii care abordează subiecte de politică vor continua să dea întâietate vocilor masculine, aceasta va avea ca efect excluderea de facto a femeilor din politică.

10.3. Reprezentarea persoanelor LGBT (lesbian, gay, bisexual, and transgender)

În ceea ce privește reprezentarea persoanelor LGBT de către mass-media, există puține studii la ora actuală care tratează mass-media din România. Totuși, cercetările la nivelul UE au arătat că există încă numeroase cazuri de discurs homofob la nivelul statelor membre, “în timp ce homosexualitatea este considerată în continuare ca fiind un tabu într-o mai mare sau mai mică măsură”. De asemenea, în întreaga UE, și cu atât mai mult în țara noastră, “persoanele LGBT sunt lipsite de vizibilitate în mass-media, deși homosexualii sunt mai vizibili decât lesbienele sau persoanele transgen.”⁴⁴

Atunci când sunt prezente în programele mass-media, “persoanele LGBT sunt supuse unor diverse forme de stereotipuri de către aceasta, prin “folosirea ilustrațiilor semi-erotice în articole care se referă la subiecte foarte importante” pentru persoane din acest grup. Mai mult, atunci când sunt reprezentate persoane din acest grup, sexualitatea lor este exagerată și hiperbolizată acaparând practic întreaga persoană, despre care nu se mai spune nimic altceva.

Acest lucru “contribuie la sporirea prejudecăților și întărirea ideii conform căreia orientarea sexuală se referă exclusiv la activitatea și preferințele sexuale”⁴⁵. Pentru a promova o societate mai inclusivă, este recomandat ca mass-media să abordeze o perspectivă mai nuanțată, informată și echilibrată asupra persoanelor LGBT și aspectelor referitoare la problemele de interes pentru acestea.

Apelul societății civile pentru o campanie electorală lipsită de discurs discriminator

În campania electorală există tendința adoptării de către competitorii electorali a unor teme populare, dar îndreptate împotriva drepturilor fundamentale, mergând de la stigmatizarea unor grupuri sociale pâna la incitarea la ură și violență.

Astfel se recomandă ca în campania electorală să nu se utilizeze în discursul electoral și în realizarea materialelor de campanie electorală mesaje, declarații și imagini care incită la ură și discriminare în baza rasei, culorii, naționalității, etniei, afilierii la un anumit grup social, convingerilor religioase, politice, genului, vârstei, dizabilității, orientării sexuale, identității de gen, sau oricăror alte criterii de diferențiere. De asemenea, trebuie să se utilizeze un limbaj care să promoveze incluziunea socială, pentru a evita discriminarea și stigmatizarea unor persoane în baza criteriilor enumerate la punctul anterior și să se respecte demnitatea persoanelor în cadrul comunicării electorale, indiferent de

⁴³<http://www.unibuc.ro/studies/Doctorate2013Mai/RAPEANU%20ADELA%20-%20FEMEII%20IN%20POLITICA%20ROMANEASCA%20IN%20PERIOADA%20POSTCOMUNISTA/Teza%20doctorat%20Adela%20Rapeanu%20-%20Rezumat.pdf>

⁴⁴http://fra.europa.eu/sites/default/files/fra-hdgs-report-part2_ro.pdf

⁴⁵http://fra.europa.eu/sites/default/files/fra-hdgs-report-part2_ro.pdf

rasă, culoare, naționalitate, etnie, afiliere la un anumit grup social, convingerilor religioase, politice, vârstă, dizabilități, orientare sexuală, identitate de gen, sau orice alte criterii de diferențiere. De asemenea trebuie să nu utilizeze în discursul electoral și în realizarea materialelor de campanie mesaje, declarații și imagini care să inducă persoanelor ce fac parte din diferite grupuri minoritare un sentiment reciproc de neîncredere și ostilitate.

Bibliografie

- Beciu Camelia (2002), Comunicarea politică, Ed comunicare.ro, București,
- Consiliul Național al Audiovizualului, Raport final "Influența media asupra comportamentului electoral", septembrie - octombrie 2007, material realizat în cadrul proiectului "Expertiză și profesionalism în audiovizual" (RO2004/016-722.03.15.01), finanțat prin programul PHARE,
- Constituția României
- Decizia CNA nr. 220 din 24 februarie 2011 privind Codul de reglementare a conținutului audiovizual,
- Decizia CNA nr. 321 din 03.03.2009,
- Gifu Daniela (2011) Violența simbolică în discursul electoral, Ed. Casa Cărții de Știință, Cluj Napoca,
- Hotărârea 180/17.07.2007 a Colegiului director C.N.C.D
- Hotărârea nr. 231/20.06.2011 a Colegiului director C.N.C.D
- Hotărârea nr. 261/29.06.2011 a Colegiului director al C.N.C.D.
- Hotărârea nr. 366/24.11.2010 a Colegiului director al C.N.C.D.
- Hotărârea nr. 381/12.06.2013 a Colegiului director C.N.C.D
- Hotărârea nr. 457/21.12.2010 a Colegiului director C.N.C.D
- Hotărârea nr. 458/21.12.2010 a Colegiului director C.N.C.D
- Hotărârea nr.216/11.04.2006 a Colegiului director C.N.C.D.
- Ordonanța Guvernului României nr.137/2000, republicată
- Recomandarea nr R(99)15 a Comitetului de Miniștri către statele membre cu privire la unele măsuri vizând reflectarea campaniei electorale de către mijloacele de comunicare în masă,
- Recomandarea nr. R (97) 21 a Comitetului de Miniștri către statele membre cu privire la mijloacele de comunicare în masă și promovarea unei culturi a toleranței.
- Regulamentul (CE) nr. 168/2007 al Consiliului din 15 februarie 2007 privind înființarea Agenției pentru Drepturi Fundamentale a Uniunii Europene,
- Sălăvăstru Constantin, "Discursul puterii", Iași, editura Institutul European, 1999,